

УДК 911.3

Любіцева О.О.

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ОСВІТИ В ТУРИЗМІ

Розглядаються напрямки удосконалення галузевого стандарту вищої освіти напрямку «туризм» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та пропонуються напрямки підготовки магістрів відповідно до спрямованості ВНЗ.

Directions of improvement of industry standard of higher education in tourism at "bachelor" qualification level are examined and directions of master's degree preparation in accordance with the orientation of a higher educational institution are offered.

Постановка проблеми. За часи незалежності в Україні фактично сформована «з нуля» система підготовки кадрів для туризму. Ця система формувалася зусиллями передусім освітян, які й до того мали певний досвід підготовки кадрів для цієї сфери, з залученням практиків. Для координації зусиль в цій царині 1997 р. була створена Асоціація навчальних закладів України готельного та туристичного профілю, яка ставила за мету узгодження навчальних планів і програм підготовки кадрів як для виконавського, так і для управлінського рівнів. Приєднання України до європейського освітнього простору потребувало подальшої уніфікації системи підготовки кадрів. Таким чином 2004 р. був розроблений і запроваджений в практику освітянської діяльності ГСВОУ 0504-«туризм» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Слід зауважити, що робочою групою тоді розроблялась наскрізна система підготовки кадрів для туризму, яка охоплювала рівні: молодший фахівець – бакалавр – спеціаліст - магістр. У відповідності до розпоряджень Міністерства освіти і науки України затвердженими були два перші рівня і з 2004 р. ГСВОУ 0504-«туризм» почав діяти. Одразу ж виявились недоліки, які, з суб'єктивних причин, потрапили до даного стандарту і погіршили його якість. В першу чергу, це незбалансованість між напрямками, які становлять основу підготовки фахівця з туризму: намітився явний «крен» в бік

«технологізації» та економізації цієї підготовки за рахунок інших складових; по-друге, непропорційно значна кількість годин була спрямована та такі курси як самодіяльний туризм та анімація в туризмі (одночасно викладається спортивно-оздоровчий туризм, активний туризм); по-третє, випав один з базових напрямків підготовки – підготовка екскурсководів, і це далось взяти при підготовці до проведення ЄВРО-2012 і зараз виправлення цього недоліку потребує додаткових зусиль. Таким чином, при визначенні на теоретико-методологічному рівні розуміння того, яким має бути фахівець в сфері туризму, щоб забезпечити виконання туризмом його суспільних функцій, на практичному рівні саме суб'єктивні чинники негативно вплинули і продовжують впливати на формування освітніх стандартів в туризмі.

Не можна не сказати, що фахівцями не припинялись спроби удосконалення діючого стандарту за рахунок варіативної компоненти ВНЗ, однак такий підхід не вирішує проблеми якості фахової освіти і *невирішеною залишається проблема збалансованості базової освіти в туризмі і напрямків її розвитку на рівні магістратури та підготовки кадрів вищої кваліфікації. Звідси метою даної статті є надати пропозиції щодо удосконалення діючого стандарту та напрямків підготовки магістрів з даного фаху.*

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в переліку напрямів підготовки кадрів, затвердженому МОН України (Постанова № 990 від 09.09.2009 р.), туризм визнаний окремим напрямом підготовки, в складі якого визначені дві спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»: «організація туристичного обслуговування» та «організація готельного обслуговування». Одразу ж зауважимо, що зазначені спеціальності в поданому формулюванні не охоплюють всієї гами суспільних функцій, які виконує туризм і звужують підготовку кадрів до організаційно-технологічної складової. А звідси постає інша проблема: якого спрямування ВНЗ мають готувати кадри для туризму, виходячи з наведеної трактовки спеціальностей?

Сьогодні майже 140 навчальних закладів всіх рівнів акредитації (I-IV) готують кадри для туризму, з них біля 80 – освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Підготовка фахівців з туризму акредитована: а) у всіх класичних університетах країни, де на географічних факультетах створені спеціалізовані кафедри туризму; б) в університетах економічного профілю (колишніх економічних і торгово-економічних), в) у технологічних університетах (харчових технологій, готельного господарства, легкої промисловості), г) у новітніх університетах (переважно приватних), які охоплюють актуальні спеціальності, орієнтовані на абітурієнтський попит на ринку освітніх послуг (менеджер туризму, менеджер готельно-ресторанного бізнесу і т.д.); д) у вузько профільних ВНЗ (культури і мистецтв, нафти і газу, педагогічних, авіаційних і морських і т.д.). Тобто спектр ВНЗ, які готують кадри для туризму не тільки великий, але й різнорівневий. На нашу думку, така строкатість, викликана модою на

професію, не сприяє консолідації зусиль з якісної підготовки кадрів і негативно впливає на імідж професії.

Безумовно, об'єктивні процеси, пов'язані зі скороченням кількості випускників школи і відповідним зростанням конкуренції (правда, прихованої) між ВНЗ на освітньому ринку призведе до зменшення заявленої кількості ВНЗ, які готують кадри для туризму. Попит на ринку освітніх послуг і попит на ринку праці мають чітко визначити ВНЗ, які провадять якісну підготовку. Намагання певним чином штучно призупинити процес отримання ліцензій на підготовку бакалаврів за напрямом «туризм» не дало бажаних результатів і тому маємо сподіватися на її вирішення через об'єктивну ситуацію, яка має скластися 2012 р. у зв'язку з переходом загальноосвітньої школи на 12-річний термін навчання.

Позитивним є повернення туризму статусу окремого напряму підготовки в складі двох основних структур індустрії туризму: туристичної діяльності та готельної справи. Вони взаємопов'язані, однак не тотожні і кожна з них має власний освітній стандарт, які перетинаються приблизно на третину, оскільки менеджер туризму має знати особливості діяльності готельної сфери, яка надає послуги гостинності в туризмі, а менеджер готельної справи має знати особливості роботи в туризмі, оскільки є ланкою туристичного процесу. Водночас, враховуючи перебільшення, закладені в діючий стандарт щодо «перетину» туризму і готельної справи, слід чіткіше визначитись з базовими пріоритетами підготовки фахівців для кожної з цих сфер, щоб не дублювати на 2/3 дисципліни не тільки нормативної, але й фахової частини стандарту.

Назва спеціальностей «організація обслуговування», м'яко кажучи, «приземлює» туризм на технологічному рівні і в цій ситуації, наприклад, класичним університетам, які мають значну традицію з підготовки фахівців для даної сфери і діяльність яких в першу чергу має бути спрямована на підготовку магістрів, важко розгорнути свої програми.

Таким чином, діючий ГСВОУ 0504-«туризм», який пройшов апробацію протягом майже шести років і показав свої переваги та вади, незважаючи на певні збурення, що відбувалися останніми роками і не йшли на користь підготовки кадрів для туризму, особливо з огляду на підготовку до проведення Євро-2012, може бути використаний як базовий при формуванні нового галузевого стандарту напряму «туризм». Більше того, було б бажаним не «винаходити знову велосипед», а скористатися наявними напрацюваннями, особливо базових ВНЗ, які мають досвід підготовки кадрів для туризму понад 10 років. Робочій групі з підготовки нової версії ГСВОУ напряму «туризм» варто було б ввести такий кількісний критерій і ознайомитись з досвідом провідних ВНЗ, тим більше, що їх в країні не буде багато і фахівці з таких ВНЗ могли б бути залучені до робочої групи.

Найважливішим висновком зі сказаного є необхідність внесення змін і доповнень в перелік спеціальностей напряму «туризм» і цей перелік має

включати не менше п'яти спеціальностей, наприклад, «туризм», «екскурсійна діяльність», «готельна справа».

Іншою важливою проблемою удосконалення системи підготовки кадрів для туризму є підготовка магістрів. Магістри з туризму, відповідно до останніх розпоряджень МОНУ, можуть поділятися на дослідницьких, професійних та кар'єрних. Покинувши осторонь останніх, зупинимось на двох перших категоріях. Магістри-дослідники можуть бути підготовлені тільки на основі проведення наукових досліджень в межах обсягів цих досліджень. Наприклад, якщо профільна кафедра виконує держбюджетну або госпдоговірну тему, до її виконання можуть бути залучені 2-3 магістри і таким чином регулюється як чисельність магістрів-дослідників, так і є об'єктивний критерій для визначення кола ВНЗ, які можуть готувати таких магістрів і мають для того як наукову тематику, так і наукові кадри відповідної кваліфікації.

При цьому стан науки для потреб туризму потребує окремої розмови. Нажаль, відсутність фінансування наукової діяльності в туризмі і, можна сказати, що й нерозуміння значення наукових розробок для розвитку туризму як повноцінної складової економіки країни, робить проблематичним підготовку магістрів-дослідників.

Діючі програми підготовки магістрів можна вважати спрямованими на підготовку магістрів-професіоналів. Однак тут також є значні розбіжності між ВНЗ. Частина ВНЗ виділяє на підготовку магістрів один рік, частина – два роки. Практика Київського національного університету імені Тараса Шевченка свідчить, що підготовка магістра має тривати 2 роки, протягом яких він поглиблює як загально університетську освіту, так і фахову підготовку, поєднуючи навчання з практичною діяльністю. Магістрів ми бачимо або науковцями, підготовленими на базі спільних наукових досліджень, або викладачами спеціальних дисциплін, або управлінцями. Саме на це спрямовані асистентська практика, яка проводиться на базі ВНЗ, та виробнича практика на робочих місцях, яка дозволяє фахово орієнтованій людині визначитись із стратегією та тактикою туристичної діяльності конкретного підприємства чи території.

Кафедра країнознавства та туризму географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, з огляду на 20-річний стаж підготовки кадрів для туризму на базі географічної освіти, запровадила дворічну підготовку магістрів з туризму задля отримання кваліфікації «туризмознавець», «екскурсознавець» (2461.2), фахівець з гостинності в місцях розміщення (2462.2), викладач вищого навчального закладу (2310.2), молодший науковий співробітник (туризмологія, екскурсознавство) (2461.1).

Загальний обсяг підготовки становить 120 кредитів ECTS (4320 годин) з них навчальна програма вкладається у 85 кредитів, решта – практична робота та підготовка магістерської роботи. Структура навчального плану є стандартною: цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін професійного спрямування включає дисципліни з

методології та організації наукових досліджень, методики викладання, педагогіки та психології у вищій школі, питань інтелектуальної власності (8,5 кредитів ECTS); цикл математичних та природничо-наукових дисциплін професійної підготовки включає такі дисципліни як геоглобалістика, геоінформаційний менеджмент та інформаційні системи в туризмі, теорія і практика рекреаційно-туристичного природокористування, наукові основи сталого розвитку туризму, ринок туристичних послуг, міжнародний туристичний бізнес, міжнародні розрахунки та валютні операції в туризмі (23 кредити ECTS); цикл професійної та практичної підготовки складають дисципліни: туризмологія, соціологія і психологія туризму, ризики в туризмі, міжнародний туризм, спеціалізовані туристичні ринки, туристична політика і управління регіональним розвитком туризму, концепції інноваційного розвитку туризму в Україні, ринкова діяльність туристичного підприємства (23,5 кредити ECTS). Таким чином, при підготовці магістрів і нормативні і варіативна частина навчального плану мають бути спрямовані на спеціалізацію фахівця. В даному разі спеціалізації за такими магістерськими програмами: «міжнародний туризм» та «управління туристичною діяльністю».

Висновок. Підготовка кадрів для туризму має набути системного характеру з огляду на поліфункціональність туристичної діяльності. Удосконалення системи підготовки кадрів для туризму має передбачати не тільки розробку та запровадження нових ГСВОУ напряму «туризм» ОКР «бакалавр», яку бажано було б базувати на діючих і апробованих стандартах, а й запровадження дворічної магістерської підготовки на основі авторських магістерських програм, підготовлених провідними ВНЗ в сфері підготовки як кадрів для туризму, так і освітній сфері загалом.